

Рівненський державний гуманітарний університет
Художньо-педагогічний факультет
Кафедра образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
ім. Степана Шевчука

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття ОС Магістр
на тему: **«Поліський серпанок як феномен регіонального ткацтва
Рівненщини (на прикладі творчої роботи «Світанок», батик)»**

Виконала: здобувачка вищої освіти

II курсу ОС «Магістр»

спеціальності 023 Образотворче

мистецтво, декоративне мистецтво,

реставрація

Марія Михайлівна Шлапчинська

Наук. керівник: ст. викладачка

Іванна Василівна Токар

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП	
1 ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МИСТЕЦЬКА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1 Лляні тканини в історичному контексті, їх види та особливості.	
1.2 Найвагоміші центри виникнення та відтворення традицій поліського ткацтва.	
1.3 Специфіка матеріалів та процесу виготовлення поліського серпанку (за матеріалами наукових розвідок та власних спостережень).	
1.4 Популяризація серпанкового ткацтва серед молоді як основний аспект збереження давніх традицій.	
2 ТВОРЧИЙ ЗАДУМ БАТИКА «СВІТАНОК»	
2.1 Ескізно-пошуковий процес творення композиції батику.	
2.2 Колір та колорит як засіб вираження ідеї декоративного панно.	
2.3 Створення проєкту за форескізом.	
3 ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ І СПЕЦИФІКА ВТІЛЕННЯ ТВОРЧОГО ЗАДУМУ В МАТЕРІАЛІ.....	
3.1 Вибір матеріалів та технік виконання холодного батику «Світанок».	
3.2 Основні технологічні етапи в процесі виконання роботи.	
3.3 Економічне обґрунтування собівартості магістерської роботи.	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Ще з давніх-давен українська земля славиться унікальними культурно-мистецькими здобутками. Кожен із регіонів України зберігає свій неповторний шарм, в якому закарбована наша національна ідентичність. Ткацтво, гончарство, вишивка, декоративний розпис, художнє різьблення, лозоплетіння, ковальство, народна іграшка, писанкарство і це ще далеко не весь список того, чим відомі українські землі.

Десь на півночі України розташувався етнокультурний край відомий під назвою Полісся. Особлива історико-етнографічна зона, яку по праву можна вважати частиною колишньої прабатьківщини слов'ян. Ця місцевість здавна цікавила дослідників, адже через природні умови та низький рівень урбанізації тут добре збереглися народні промисли та елементи традиційної поліської культури[1, 13, 20, 42, 44, 45].

Українське Полісся поділяється на регіони за назвами областей: Сумське, Чернігівське, Київське, Житомирське, Рівненське, Волинське.

Кожен із регіонів має свої цікаві особливості, але саме Рівненське Полісся вирізняється багатим різноманіттям культурних явищ та традицій. Велика кількість рік, боліт і лісів створили сприятливі умови для вирощування льону і тим самим для розвитку ткацького ремесла. Можна довго говорити про ткацтво і вишивку Рівненського Полісся, але найяскравішим явищем цього регіону і, зокрема, Дубровиччини, безумовно, є серпанок. Надтонка унікальна тканина, процес виготовлення якої потребує кропіткої підготовки та великих зусиль, а кількість збережених «серпанкових» виробів просто вражає. Столиця поліського серпанку, як тільки не називають с. Крупове, яке є батьківщиною зародження серпанкового ткацтва. Інтерес до збереження особливого ремесла останнім часом зростає, що дає надію на те, що серпанкове ткацтво таки можна зберегти, популяризувати та передати наступним поколінням.

Актуальність: серпанкове ткацтво популярне у ХХ-на поч. ХХІ ст. Виділяються такі центри серпанкового ткацтва, як с. Крупове на півночі Рівненщини, а також Центр дослідження і відродження Волині на півдні

Рівненської обл., який займається відтворенням серпанку. Серпанкове мистецтво відоме, але саме зараз у наш час воно набуло нового звучання. І с. Крупове і м. Радивилів сприяють пізнанню цього мистецтва.

Ткацька майстерня «Легенди Волині», що знаходиться у м. Радивилів є родзинкою півдня Рівненщини. Із різних куточків України сюди приїзять люди, які, можливо, дійсно і не зовсім знані на серпанку, але всі охочі можуть познайомитися із особливостями цієї тканини. Етнопарк «Ладомирія», який займається відтворенням серпанкового ремесла є більш доступним і популяризує це мистецтво.

Отож, усі вищезазначені факти і вплинули на вибір нашої теми. Дослідження і збереження давніх мистецьких традицій є актуальною сферою, особливо під час війни, коли ідентичність нації є одним із надважливих питань.

Мета дослідження: на основі аналізу наявних наукових джерел та практичного ознайомлення із процесом виготовлення серпанкової тканини, створити текстильний твір – батик «Світанок», який інтерпретовано буде відтворювати риси феномену поліського серпанку через призму засобів художнього розпису тканин .

Згідно з метою постають наступні **завдання дослідження:**

- проаналізувати наукові джерела, у яких висвітлені особливості поліського серпанку та відомості про осередки серпанкового ткацтва на Рівненщині;
- візуально ознайомитися із своєрідністю відтворення серпанкових тканин у місцевій ткацькій майстерні Радивилівщини «Легенди Волині»;
- розробити графічні ескізи, подати їх композиційне та колористичне рішення;
- створити проєкт кваліфікаційної роботи на планшеті;
- виконати батик у матеріалі відповідно проєкту кваліфікаційної роботи;
- охарактеризувати технологічні етапи виконання текстильного панно.

Об'єкт дослідження: поліський серпанок.

Предмет дослідження: своєрідність та характерні особливості поліської серпанкової тканини Рівненщини.

Практична значущість. Теоретична частина наукового дослідження може бути використана для написання статей, тез та розробки навчальної літератури. Практична частина наукового дослідження (а саме виконаний у матеріалі батик) може слугувати прикладом втілення ідеї автора засобами художнього текстилю, а також може бути представлений на виставках як відображення алегоричного образу феномену поліського серпанку.

Методи дослідження відповідають меті і поставленим завданням. При створенні кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи: метод аналізу та синтезу, який комплексно поєднує сукупність прийомів, операцій та дій з мисленнєвого розчленування об'єктів на складові елементи (аналіз) і об'єднання їх у єдине ціле (синтез) під час вирішення поставлених завдань; метод спостереження, у процесі якого відбувається цілеспрямоване прийняття будь-якого явища, у процесі якого дослідник отримує конкретний фактичний матеріал; метод порівняння, у процесі якого порівнюються ознаки властиві двом або декільком об'єктам, встановлюються розбіжності, творчий метод, в основі якого лежить сукупність засобів образного відтворення світу.

Для отримання якісних результатів дослідження із даної теми найбільше уваги було приділено таким методам наукових досліджень, як спостереження та анкетування.

Метод спостереження. Основним завданням дослідження було відвідання місцевої майстерні ткацтва «Легенди Волині» (Радивилів, Рівненської обл.), де вивчають та відтворюють унікальні серпанкові тканини за старовинними зразками. Спочатку було складено план спостереження за процесом виготовлення рідкісної тканини. У процесі роботи результати були зафіксовані у вигляді відеозаписів та фотографій, рисунків, тексту інтерв'ю на диктофон.

Діагностика методу. Спостереження дало можливість докладно ознайомитися із об'єктом дослідження, процесами підготовки сировини та матеріалів, спробувати на практиці виготовити серпанкову тканину, та не лише за

допомогою наукових та літературних джерел дослідити тему, але й наочно. Цей метод допоміг скласти більш-менш цілісну картину.

Метод анкетування. Цей метод був потрібен для того, щоб оцінити наскільки майбутнє покоління обізнане у старовинних традиціях ткацтва свого народу і чи цікавиться процесом виготовлення унікальних тканин.

Діагностика методу. Анкетування допомогло скласти цілісну картину та зрозуміти наскільки серпанкове ткацтво та давні ремесла популяризовані серед майбутнього покоління, дало можливість виявити дану проблему, її обсяги та шляхи вирішення.

Наукова новизна полягає у представленні оригінальним авторським баченням унікальних характеристик поліської серпанкової тканини крізь призму алегоричного образу.

Апробація: Звітна наукова конференція викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету. Конференція відбулась 16-17 травня 2024 р. Тема доповіді: «Популяризація серпанкового ткацтва серед молоді у контексті збереження давніх традицій».

1. Шлапчинська М.М. Популяризація серпанкового ткацтва серед молоді як форма збереження давніх традицій Рівненського Полісся. Актуальні питання культурології: Альманах наук. тов. «Афіна» каф. івент-індустрії, культурології та музеєзнавства. Вип. . Рівне : РДГУ, 2024.

2. Шлапчинська М.М., Крайлюк Л.В. Особливості реставрації старовинних споруд у радивилівському етнопарку «Ладомирія». Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства «Афіна» каф. івент-індустрії, культурології та музеєзнавства. Вип. . Рівне : РДГУ, 2024.

1 ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МИСТЕЦЬКА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Ляні тканини в історичному контексті, їх види та особливості

Занурившись глибоко в історію, можемо припустити що ткацьке ремесло зародилося ще у стародавні часи. Певна кількість історичних джерел вказує на те, що приблизно десятки тисяч років тому людство навчилося виготовляти власноруч волокна, плести нитки та ткати полотно. На жаль, зразки цих тканин не збереглися до нашого часу. Тканини займали велику роль у житті первісної людини, адже крім естетичної виконували ще й захисну функцію. Вважається, що однією із перших культур, яка слугувала сировиною для їх виготовлення був льон [57, 58].

Льон є однорічною трав'янистою рослиною, із волокон якого виготовляють тканини, а насіння використовують для виробництва олії.

Ляні тканини розпочали свій шлях саме у Стародавньому Єгипті, крім цього поширилися у Греції та Римі [57,58]. На той час цей матеріал був відомий в усьому світі, насамперед завдяки міцності та надійності. За даними археологічних розкопок, у Давньому Єгипті в 2160-2000 рр. до н. е. саме із льону виготовлялися тонкі однобарвні та узорні тканини. Процес ткацтва відбувався за допомогою спеціального горизонтального верстату [18, с. 43; 57]. У Європі льон вважається найдавнішим із рослинних волокон.

Детальніше ознайомившись із наявною науковою літературою, бачимо, що льон вирощували на території теперішньої України, а саме на Заході та у Житомирській, Чернігівській та інших областях, також у теперішніх країнах Балтії, Росії, Білорусії, Польщі, Франції, Нідерландах, Бельгії та інших [31, с. 44].

За своїми властивостями та функціональним призначенням лляна культура поділяється на види. З усієї опрацьованої інформації можемо виокреми такі: льон-довгунець (із його стебел добувають у більшому обсязі волокно, і в дещо меншому-насіння), льон-луцик (низькорослий; використовувався для виготовлення надтонкого полотна), простяк (низькорослий сорт), великльон

(високорослий сорт), льон-кучерявець (олійна, низькоросла культура, грубі волокна якої призначені для виготовлення технічних тканин), проміжний тип льону (здебільшого призначений для отримання насіння, але також і слугує для виокремлення волокна) [31, с. 44].

Волокна льону належать до групи луб'яних, таких, що знаходяться у стеблах, листі чи плодкових оболонках рослин. Ляне волокно є технічною сировиною, яке складається з пучків елементарних волокон. Кожен пучок містить приблизно 15-30 елементарних волокон, що поєднані за допомогою серединних пластинок, які складаються з пектинових речовин і лігніну. Стебло містить 20-30 таких пучків довжиною 170-250 мм. Пучки добре розвинені по всій довжині стебла і завдяки розгалуженням утворюють у стеблі сітчастий волоконний шар. По довжині технічні волокна мають в середньому 50-75 см, їх поперечні розміри - 150-250 мкм, а лінійна густина - 1,5-8 текс. [31, с. 47].

Елементарне ляне волокно є веретеноподібною клітиною з товстими стінками та загостреними кінчиками і внутрішнім каналом, який щільно закритий з обох кінців (його довжина 10-25 мм, поперечні розміри 15-20 мкм, лінійна густина - 0,1-0,5 текс). Елементарні волокна льону у поперечному розрізі мають неправильну заокруглену форму, найчастіше п'ятикутну [31, с. 47-48].

Ознайомившись із наявними інтернет-джерелами, можна припустити, що у Греції із лляних тканин виготовляли вітрила для човнів, саме тому, що при контакті із водою льон стає міцнішим. Лляні пов'язки під час війни допомагали пораненим вберегтися від гангрени та сепсису. У давнину лляне полотно цінували вище за золото. Існує думка, що у легенді про золоте руно йдеться саме про лляну тканину, адже у Колхиді, куди мандрували аргонавти, вирощували високосортний льон. Там же ж і виготовлялося відоме «сардинське полотно»[60,61].

Проаналізувавши специфіку єгипетських тканин, варто згадати характерну для місцевості тканину під назвою віссон (тонке лляне полотно), яке вважали символом влади [57, 61].

Автори посібника «Еволюція матеріалів для одягу» Г. Г. Богданов, З. В. Захожай так описують цікаві факти з історії використання льону: «Відомий полководець Олександр Македонський носив захисний панцир... із льону, котрий захищав його в боях. Ворожий меч зіскакував з панцира. А в стародавній Греції лляний одяг вважався привілеگیєю жерців, а в Єгипті був доступний лише аристократам. Стародавні єгиптяни добре знали високу стійкість лляної тканини до гниття, і саме тому її використовували при бальзамуванні померлих. І не помилились – у всіх муміях, що пролежали в гробницях тисячоліття, як правило, краще всього збереглась лляна тканина. Плащаниця, в котру було завернуте тіло Ісуса Христа, також була виготовлена із льону. На Русі з давніх-давен льон використовувався для білизни та одягу. Причому одяг із лляної тканини завжди вважався святковим... [3, с.11-12].

Льон – це культура, що вирощується людиною протягом багатьох століть без шкоди для навколишнього середовища, бо потребує невелику кількість добрив та пестицидів (приблизно в три рази менше, ніж пшениця і в тринадцять разів менше, ніж картопля). Унікальні властивості лляних тканин обумовлюють комфортні взаємовідносини людини з середовищем її існування. Вченими доведено, що використання лляного одягу попереджує ряд захворювань, так як льон володіє рідкісними бактеріологічними властивостями – ні бактерії, ані грибок на ньому не приживаються, також, лляна тканина майже вдвічі послаблює гаммавиpromінювання. Вченими також доведено, що в спеку у людини в лляному одязі температура шкіри на 3 – 4 % нижча, ніж в одязі із інших волокон. Наявність у тканині навіть невеликої кількості лляного волокна (до 10 %) практично повністю виключає електризованість. Інтерес до льону не припиняється та зростає з кожним роком. Недолік лляних тканин – підвищена зминаємість та усадка – нівелюються сировинними добавками інших видів волокон та новими видами заключних обробок (біоензімних та нанотехнологічних). На відміну від бавовни, льон в Україні практично повністю є сировиною вітчизняного походження»[3, с.11-12]. На українських землях розвиток землеробства вдавнину став поштовхом для вирощування льону. Про

поширення ткацтва ще з часів трипільської культури свідчать певні археологічні знахідки. Безперечно, залізна доба внесла свій внесок у розвиток ткацтва.

Віднайдені артефакти поховань у курганах підтверджують, що скіфські жінки займалися ткацтвом [18, с. 39-40]. Крім цього, Геродот у розповідях про Скіфію теж вказує на те, що на цих землях ріс льон [58]. Перша згадка про льон на Русі датується IX ст. [60, 61]. Розповіді про виготовлення слов'янами льону та лляних виробів зафіксовані у літописах. Нестор Літописець неодноразово згадує про льон, виявляється, що печерські монахи виготовляли з льону пряжу і полотно[56].

На сучасному етапі розвитку текстильної галузі лляне полотно особливо цінується. Серед різноманіття сучасних тканин не так часто можна натрапити на вироби із натурального льону. Інколи одяг із чистого льону вартує досить дорого, та попри це покупці наразі надають перевагу натуральним тканинам, які не зношуються і володіють корисними властивостями, на відміну від синтетичних. Натуральні речі з льону ніколи не виходять з моди.

Вищезазначені тези можна підтвердити фактами, які нам вдалося дізнатися під час польових досліджень: у ткацькій Майстерні «Легенди Волині», що у м. Радивилів, виготовляють на замовлення різноманітний одяг із лляного полотна. Це і жіночі святкові спідниці, і сорочки, і костюми за зразками народного одягу, і хустки. Особливо заінтригувала розповідь однієї із ткаць майстерні, пані Наталії, про виконання на замовлення весільної сукні із серпанкового полотна за сучасним ескізом [11].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що лляні тканини пройшли багато етапів на шляху свого розвитку. Їх видова специфіка змінювалася із винайденням нових методів, технік та допоміжних матеріалів. Попри все це, корисні властивості льону обумовили незмінну популярність натуральних тканин в Україні та світі.

1.2 Найвагоміші центри виникнення, відтворення та збереження традицій поліського ткацтва

Скільки б років не минуло, але, напевно, с. Крупове буде завжди нерозривно пов'язане із феноменом поліського серпанку. Серпанкове ткацтво с. Крупове Дубровицького району Рівненської області виокремлюється певними самобутніми особливостями-це матеріали, технологія та техніки виготовлення, усталені художньо-моделюючі характеристики, такі як: форма виробів, способи крою, особливі компоненти комплексів вбрання, і, безперечно, архаїчна геометрична орнаментика: ромби «змійки», «кривулі», розетки, косий хрест та ін. Першопочаткову приналежність феномену саме до с. Крупового, а не до інших осередків, можна обґрунтувати одним беззаперечним фактом: унікальна техніка серпанкового ткацтва властива лише для народного ткацтва с. Крупове [9, 10, 59].

Одним з перших, хто торкнувся тематики поліських тканин був Степан Шевчук (70-80-ті рр. ХХ ст.). Педагог, дослідник-краєзнавець та етнограф, він плідно працював задля збереження та примноження духовно-культурного надбання нашого народу, прагнув передати свій багатий досвід молодому поколінню. Його внесок у збереження поліської культурної спадщини, зокрема феномену поліського серпанку є великим дарунком для майбутніх поколінь [62].

До питання виготовлення та побутування серпанкових тканин звертаються науковці й музейні працівники, серед яких Василь Скуратівський, Лідія Орел, Алла Українець, Раїса Тишкевич, Лариса Костюк, Ірина Локшук, Ілона Кузіна та Людмила Черпак [62].

Серед визначних і найбільш відомих митців серпанкового ткацтва др. пол. ХХ – початку ХХІ ст. є Уляна Петрівна Кот 1936 р.н. – заслужений майстер народної творчості України, Ніна Мусіївна Дем'янець 1937 р.н. –

заслужений майстер народної творчості України, народний майстер декоративно-прикладного мистецтва Ольга Миколаївна Придюк 1946 р.н., Ніна Михайлівна Рабчевська 1947 р.н. – заслужений майстер народної творчості України [16, 17, 18, 62].

Трохи згодом сучасні майстрині почали виготовляти сценічне серпанкове вбрання. Н. М. Дем'янець та Н. М. Рабчевська у 1992 р. виконали сценічні костюми для учасників народного аматорського фольклорно-етнографічного колективу «Берегиня» Крупівського сільського будинку культури. В 1985 р. при ансамблі «Берегиня» було створено дитячий гурт під назвою «Серпанок», сценічне вбрання для зразкового фольклорно-етнографічного ансамблю виготовили майстрині У. П. Кот та Н. М. Рабчевська[62].

Занурившись глибше, можна дізнатися, що традиційний поліський серпанок знаний не тільки на теренах України. До популяризації серпанкових тканин ще у 1988 р. долучилася заслужений майстер народної творчості України Уляна Кот. Саме пані Уляна представила поліське ткацтво у рамках фольклорного фестивалю національних меншин в місті Вашингтон (США). На той час серпанкові тканини експонувалися у США, Канаді, Польщі, Білорусі, Росії. На сьогоднішній день певна частина текстильних виробів знаходиться у музеях та приватних колекціях жителів України і за кордоном [62].

Взявши за основу старовинні зразки, новаторські пошуки мистецької виразності успішно продовжили й розвинули талоновиті майстрині Ніна Дем'янець, Ольга Придюк, Зінаїда Придюк, Любов Стельмашук з цього ж осередку ткацтва с. Крупове Дубровицького, а також Галина Логошук зі с. Балашівка Березнівського р-нів Рівненської області [62].

Поряд із досить відомими центрами народного ткацтва Рівненщини за останні кілька років починають з'являються й нові центри, донедавна маловідомі, але на сьогоднішній день досить популярні. Так, у 2010 р. в м. Радивилів Рівненської обл. було засновано ткацьку майстерню «Легенди Волині», за сприяння кандидата історичних наук Володимира Дзьобака. З особливим ентузіазмом пан Володимир ретельно досліджував історичні

джерела, самотужки об'їздив багато сіл, йому вдалося зібрати чималу колекцію місцевих тканих виробів для інтер'єру та одягу. Крім усього вищезазначеного, ткалі майстерні ГО ЦДВВ ознайомилися зі зразками тканин і вбрання у музеях м. Рівне, Дубно, Сарни, Луцьк, Львів, Київ, Володимир-Волинський, Житомир, музейними збірками багатьох містечок і сіл Рівненської, Волинської, Житомирської обл. та приватними колекціями. В. Дзьобак консультувався з музейними працівниками, науковцями, провідними народними майстрами-ткачами, художниками-текстильниками та іншими фахівцями [8, 11, 12, 27]. Серед відтвореного серпанкового одягу: намітка Рівненської обл., Дубровицького р-ну (реконструкція автентичного зразка кін. ХІХ- поч. ХХ ст.), оригінал зберігається у приватній колекції; чоловіче весільне вбрання, Рівненський р-н., Рівненська обл. (реконструкція автентичного зразка кін. ХІХ- поч. ХХ ст.), відновлено за автентичними зразками із музейних фондів; жіноче весільне вбрання, Дубровицький р-н., Рівненська обл. (реконструкція автентичного зразка кін. ХІХ- поч. ХХ ст.), відновлено за оригінальними зразками музейних фондів, жіноче святкове вбрання Дубровицький р-н., Рівненська обл. (реконструкція автентичного зразка кін. ХІХ- поч. ХХ ст.) відновлено за оригінальними зразками музейних фондів, чоловічий серпанковий стрій Рівненський рн., Рівненська обл. (реконструкція автентичного зразка кін. ХІХ- поч. ХХ ст.). Під час польових досліджень ми мали змогу наочно ознайомитися як і з старовинними, так і з відтвореними варіантами серпанкових костюмів. Це дало на можливість краще зрозуміти специфіку та унікальність даного феномену [8, 11, 12].

Буде доречним у цьому питанні пригадати Сарненський історико-етнографічний музей. Він беззаперечно, займає важливу роль у процесі збереження та популяризації історико-культурної спадщини Полісся, зокрема й серпанкової тканини. Діяльність музею розпочалася ще у 1974 р. і за цей час він став одним із закладів, у якому наполегливо займаються вивченням історії Сарненщини та етнографії Поліського регіону. У фондах музею налічується понад 8 тис. експонатів, які входять до основного фонду. Це пам'ятки

матеріальної та духовної культури, серед унікальних експонатів є серпанковий костюм - одяг, виготовлений із прозорого, ніжного відбіленого полотна. Зовсім нещодавно 1 листопада 2024 року в Сарнах відкрили Етноцентр «Полісся». Було облаштовано три виставкові зали, з інноваційною та інтерактивною експозицією етнографії Поліського краю. У виставкових локаціях можна побачити зразки традиційного поліського строю, а також унікальний весільний серпанковий костюм. Крім цього, приміщення наповнене старовинними ткацькими верстатами. Зали оснащені інтерактивними елементами: аудіогідом, відеосупроводом та оцифрованими експонатами. 3-D тур-це ще одне ноу-хау Етноцентру «Полісся». Крім усіх вищезазначених переваг новоствореного центру є ще одна-це відкриття зали для майстер-класів, навчань, лекцій, круглих столів тощо. На відкритті було проведено чотири майстер-класи, один із яких проводила ткаля із м. Березного Галина Логощук, яка понад 30 років працює на ткацькому верстаті, якому дві сотні років. Саме завдяки йому майстриня виткала тисячі метрів полотна, а її роботи є у різних країнах світу. Пані Галина створює ткани доріжки, рушники, скатертини та інші полотна. Ткацький станок, передавався у її родині в спадок [63]. Варто зазначити, що такий розвиток та функціонування музею, який займається збереженням традицій Полісся, свідчить про те, що все таки є позитивні зрушення у досліджуваний проблемі.

1.3 Специфіка матеріалів та процесу виготовлення поліського серпанку (за матеріалами наукових розвідок та власних спостережень)

Поліський серпанок став унікальним ексклюзивним явищем не тільки Рівненщини, але й, мабуть, усієї України. С. Крупове –це край талановитих, працьовитих людей. Відродившись у 60-х роках ХХ ст., сьогодні серпанкова тканина розвивається щороку все потужніше. Виготовлення серпанкових тканин-це дуже непростий кропіткий і довготривалий процес. У цьому можна пересвідчитись, перечитавши уривок із «Традиції поліського серпанку», де детально та доступно описано цей унікальний процес із уст крупівських майстринь, хранительок феномену поліського серпанку: «На поліській землі вирощували три сорти льону – лущик, простяк та великльон. В останні часи вирощували лише великльон, який мав досить високе стебло. Хоч лущик і простяк були низькорослими, але саме ці сорти давали найтонше волокно для виготовлення найтоншого полотна. В поліському краї льон завжди ріс особливо добре. Цьому сприяла і народна агротехніка, а ще більше – м'які піщані ґрунти і вологий клімат (особливо у травні–червні). Варто зауважити, що сіяти починали із середини квітня, а з середини літа, як тільки починали бурити голівки, тобто дозрівало насіння, стебла льону вибирали (на Поліссі говорили «рвалі льон») і ставили в кучки. Вистояні кучки обмолочували, а соломку стелили на стерниці чи на луках. За 3-4 тижні льонотреста вилежувалась на ранкових росах. Така треста вважалася вже достиглою і потребувала подальшої обробки. Висушені на траві під сонцем стебла били пращами, щоб були м'якшими, обробляли на терниці, потім ще раз оббивали тріпачкою. Наступним етапом було розчісування кожної прядки волокна. Зазначимо, що тільки добре вичесане волокно (пущене на воду, воно не залишало жодного сліду) йшло на «серпанок». Для розчісування призначалися

дерев'яний гребінь або кругла залізна щітка з набитими цвяхами. Остаточне очищення (щоб не було жодної костричинки), робили за допомогою чесальної щітки з свинячої щетини або кінського волосу. Одночасно проводили сортування волокна за якістю. З так званих «нечесів» виготовляли «рувняне» – грубіше полотно, а якісніші волокна рівненько розстеляли й пов'язували в сувертки і клали їх в сухе місце, переважно в кухро, щоб «вистигали і набирались шовку». З доведеного до повної кондиції льоноволокна пряли, прив'язавши куделі до потесі, на веретено дуже тонкі, але вельми міцні нитки. Напрядені з льоноволокна нитки відразу підсушували, щоб не кошлатились. З веретена через юрок (порожнисту трубочку з отвором) їх змотували в клубок. Готові клубки також в основному зберігали в скринях. З двох клубків за допомогою кілочків, вбитих у стіну хати з зовнішньої сторони, або на «снуніцах» снували пряжу, потім її обливали піспою (заварним борошном) і сушили. Лише після цього навивали кросна. Перед навиванням кросен хату добре протоплювали, щоб не одсиріли, а отже і не рвалися нитки. «За народним повір'ям, – згадує Заслужений майстер народної творчості Уляна Кот, – не бажано, щоб цю роботу спостерігав хтось сторонній, тоді легко буде «ходити» човник». Процес навивання вважався надто трудомістким і відповідальним. Досить було допуститися найменшої похибки, як уся робота зводилася нанівець. Тому менш досвідчені ткалі запрошували до цієї справи більш досвідчених, старших. Бувало, коли робота добре не йшла, кросна навивали два дні підряд. Отже, увесь процес підготовки тканиня вимагав особливої зосередженості і уваги. З цього приводу в народі існувало багато повір'їв, приказок: «Яка прядка, така й нитка», «Яка пряжа, таке й полотно ляже», «Не дай, мати, заміж де затикають, а де посередині тчуть.» [18, с.48-50].

Неоціненний вклад у розвиток та популяризацію серпанку вносять наполегливою працею майстрині с. Крупове та ткацької майстерні «Легенди Волині» м. Радивилів. Цікаво побачити готові вироби із серпанку, але ще цікавіше взяти участь у процесі виготовлення, побачити матеріали та

інструменти. Як відомо, основною сировиною для виготовлення серпанкового полотна здавна був льон. Для створення серпанку використовували особливий його сорт-лущик. Скорочення посівів льону та конопель у радянські часи зумовило ткаць на нечуваний крок – використовувати фабричні бавовняні нитки. На жаль, посіви льону наразі в Україні значно скоротилися і на сьогоднішній час вітчизняної сировини для серпанку майже немає. З усіх видів волокон в останні десятиріччя найчастіше використовується льоноволокно (як домашнього, так і фабричного виробництва) та фабричні бавовняні нитки [18, с. 42]. Під час проведення досліджень на базі ткацької майстерні у м. Радивилів ми дізналися, що серпанок тут тчуть дійсно із натуральних лляних ниток, які замовляють у м. Бангладеш [11].

Процес виготовлення лляного полотна потребує і великих часових затрат. Навіть підготовка пряжі та заправка верстата займає біля двох-трьох місяців.

Здавна для ткацтва серпанку майстрині користувалися горизонтальним верстатом, який ще називають «кросна». У майстерні ми мали змогу ознайомитися саме із таким старовинним зразком та його сучасними аналогами. Традиційно горизонтальна конструкція містила дві або чотири підніжки, ми мали змогу працювати на кроснах із двома підніжками. Незамінним атрибутом ткацтва є човник. Ми користувалися сучасним, відтвореним за давніми традиціями.

З особливим трепетом та обережністю ми спробували власноруч ткати серпанок на старовинних кроснах із Дубровицького району. Верстат є скарбом «Ладомирії», йому понад 120 років Дод. На ньому майстрині ткали серпанкове полотно максимальною шириною 60 см, з якого можна було відшити цілий серпанковий стрій: спідницю із 6-ти пілок, фартух із 3-х, сорочку з 3-х і рукава. Цілим полотнищем покривали голову (намітка). Під час ткацтва ми дуже обережно притискали бердо на верстаті, саме так, як колись робили це майстрині. І лише після того, як ми стали учасниками такого відповідального дійства, як виготовлення серпанку, можна було чітко зрозуміти чому саме цю

тканину наділяють такими особливими якостями. Коли береш до рук човник і торкаєшся до тоненьких ниточок, легких, як павутинка, розумієш наскільки процес виготовлення є складним, кропітким і водночас дуже приємним для душі Дод. Ткання серпанку асоціюється із словом ніжність, легкість, спокій. Тому, як каже ткаля «Ладомирії» пані Наталія Пуха, для того, щоб ткати серпанок, потрібно налаштувати себе на позитивний лад, і ні в якому разі не злитися, не гніватися, і не починати ткати, коли ти роздратований. «Якщо в мене щось не виходить, я перестаю ткати і змінюю вид праці, а тоді знову повертаюся до серпанку» каже ткаля. За один день багато серпанкової тканини неможливо виткати, тому це довгий та кропіткий процес. Максимум, можна виткати 50 см полотна. Після завершення роботи, тканину знімали із верстату, намочували, просушували і знову ж таки намочували і качали по ній галою (скляною кулькою) або використовували природній камінь сферичної форми. За допомогою такого способу нитки основи і піткання рівномірно розподілялися, а полотно нагадувало прозору марлю чи газову шовкову тканину. У «Ладомирії» нам показали цю скляну кулю (гала), якою ткали розтягували полотно, щоб досягти більшої прозорості [11, 12]. Дод.

1.4 Популяризація серпанкового ткацтва серед молоді як основний аспект збереження давніх традицій

На сьогоднішній день можемо простежити, що у сучасному світі гаджети та інші засоби масової інформації відбирають дуже багато часу як у дітей, так і у дорослих, а традиції та давні ремесла наших предків дещо губляться у морі різноманітних способів сучасного розвитку особистості.

Безперечно, дане питання було б недоцільно порушувати без опитування, адже, для того, щоб більш глибоко специфіку проблеми, насамперед варто було б дізнатися у дітей та молоді що вони знають чи можливо чули про серпанкову тканину.

На запитання «Що таке серпанок чи серпанкова тканина?» зі 100 % опитаних дітей та молоді (20 осіб), 98% відповіли, що не знають, що це таке. Щодо питань «Який вигляд має льон?» та «Чим пов'язана ця рослина із серпанковою тканиною?» вдалося отримати лише невеликий відсоток правильних відповідей. Тим не менш, на питання «Чи хотіли б ви взяти участь у виготовленні серпанку?» більшість опитаних дали позитивну відповідь. Аналізуючи результати опитування можна стверджувати, що проблема, порушена автором статті дійсно існує на сьогоднішній день, тому варто працювати над її усуненням. Як бачимо, підростаюче покоління охоче виявляє бажання до вивчення давніх традицій, тому важливо всіляко сприяти популяризації народного мистецтва серед дітей та молоді.

На Рівненщині, а також і в інших регіонах України функціонують установи, музеї, гуртки та освітні заклади, де зберігають, відтворюють чи популяризують серпанок, що, безсумнівно, є однією з позитивних сторін даного питання, але, на жаль, розташовані вони лише регіонально і у невеликій

кількості. Попри проблематику, неможливо не сказати про те, що саме ці центри і є рушійною силою популяризації знань про серпанок.

При відділі «Серпанкове розмаїття» комунального закладу «Дубровицький історико-етнографічний музей» с. Крупове Дубровицького району діють майстер-класи та школа ткацтва. Саме тут, де зародилося це унікальне явище-серпанкове ткацтво, юні майстрині опановують давнє ремесло, яке з покоління в покоління передають їм народні майстрині [62].

Варто наголосити, що село Крупове посідає особливе місце в духовній культурі Рівненського Полісся – краю працьовитих і талановитих людей. Воно залишається єдиним центром побутування поліського «серпанку» – легкої, тонкої, розрідженої тканини. У одному із залів музею «Серпанкове розмаїття» в с. Крупове стоїть інколи один, інколи два діючих верстатів-кросен, за які в будь-який момент можна сісти і ткати чи то рушник, чи то «серпанок» [18, с. 36].

За сприяння громадської організації «Центр дослідження і відродження Волині» (ГО ЦДВВ) у м. Радивилів Дубенського р-ну створено майстерню історичного ткацтва. Працівники майстерні «Легенди Волині» проводять детальні дослідження серпанкової тканини та одягу, а також відтворюють серпанок за автентичними зразками та традиціями Рівненського Полісся. Варто зауважити, що майстерня історичного ткацтва «Легенди Волині» відіграє велику роль у процесі популяризації серпанку, адже тут зберігають та продовжують традиції серпанкового ткацтва. У етнопарку проводяться екскурсії, квести та майстер-класи із ткацтва для усіх бажаючих. Тут можна ознайомитися як і з старовинними пам'ятками ткацького ремесла, так і з сучасними аналогами. Наразі етнопарк активно функціонує, сюди приїздить багато туристів, зокрема дітей та молоді [11]. (Іл.).

Аналізуючи освітній простір, варто зупинитися на діяльності Рівненського державного гуманітарного університету, де студенти під керівництвом викладачів детально вивчають особливості серпанкової тканини в історичному та практичному вимірі. Тематика Поліського серпанку

простежується у написанні доповідей, статей, рефератів. Зокрема, тематика серпанкових тканин просліджується у творчих дипломних роботах, які базуються на особливостях ткання, традиціях та символіці орнаментування, колористичному вирішенні поліського ткацтва. Це гобелени «Серпанок» (студентка О.Побережна, керівник старший викладач І. Токар, 2002 р.) та «Серпанковий архетип» (студентка Л.Лисюк, керівник доцент О. Чернюшок, 2008 р.), комплект жіночого одягу «Поліські тумани» (студентка І.Возна, керівник старший викладач І.Токар, 2002 р.), килимові доріжки «Поліські візерунки» (студентка Г.Шавронська, керівник старший викладач І.Локшук, 2010 р.), що підтверджує фонд кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету) [26, с. 123]. Викладачі та студенти із особливою увагою займаються дослідницькою діяльністю феномену поліського серпанку, адже це місцева, можна сказати «рідна» традиція. Більш детально серпанкову тканину, осередки її поширення та сучасний етап відтворення вивчає старша викладачка кафедри Локшук І. [23, 24, 25, 26].

У колективній монографії «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини» (2010р.), створеній під керівництвом професора РДГУ Виткалова В. Г., розкривається тема збереження традицій у виготовленні регіональної тканини. Ця монографія є досить вагомим доробком на сучасному культурно-мистецькому етапі [42].

Для того, щоб більше сприяти популяризації серпанкової тканини, варто було звернути увагу на такі методи :

- внесення до програми мистецьких предметів загальних відомостей про серпанок і технологію його виготовлення;

- запровадження у шкільних закладах тощо свят традиційного ткацтва із інноваційними підходами (квести, майстер-класи); проведення практичних занять, наприклад: посів та догляд льону на уроках природознавства,, виготовлення гребеня та човника для ткацтва на трудовому навчанні та багато іншого;

- екскурсії до музеїв та центрів відродження Поліського ткацтва;
- відкриття майстерень із навчання серпанковому ткацтву;
- створення цікавих інформативних відео чи аудіо робіт про феномен серпанку та поширення їх по усіх можливих засобах масової інформації;
- співпраця етноцентрів та музеїв із закладами освіти різних рівнів

Для того, щоб не втратити самобутні традиції потрібно перш за все подбати про освіту та підготовку підростаючого покоління, щоб замість проведення вільного часу із гаджетом молодь натомість обирала щось більш корисне, цікаве, пізнавальне. Чому б не навчити дітей чи молодих людей вирощувати льон, спостерігати за його розвитком, власноруч спробувати зробити пряжу із натурального матеріалу, виготовити гребень, човник чи ткацький верстат. Навіть пройти квест із пошуку серпанкової тканини та матеріалів для її виготовлення, навчитися відрізняти натуральну легку прозору тканину з-поміж інших, знати що таке човник, гребінь чи гало, як виглядає верстат для виготовлення серпанкового полотна і якого кольору квітка льону. До прикладу, зі спостереження автора статті, можна стверджувати, що дітям та молоді дуже подобаються квести та інші сучасні форми засвоєння нової інформації та набуття навичок.

Бачимо, що майбутнє покоління цікавиться історичним минулим, лише потрібно докласти зусиль, щоб ще більше заохотити та посприяти збереженню давніх традицій нашого народу.

Перспектива подальших досліджень з даного питання полягає у тому, щоб більш детально вивчити смаки та вподобання сучасного молодого покоління і тоді на основі накопиченої інформації проводити заходи, які будуть дійсно зацікавлювати та заохочувати до відтворення наших традицій. Уляна Петрівна Кот-майстриня художнього ткацтва Рівненського Полісся також підкреслює, що збереження традиційного ткацтва Рівненщини залежить від майбутніх поколінь: «Треба вчити молодь ткать і тоді ткацтво буде розвиватись» [18, с. 33].

Отож, у підсумку варто зауважити, що на сьогоднішній день серпанок набуває більшої популярності, хоча й наразі ще малий відсоток молоді ознайомлений із цим феноменом. Як бачимо, центри збереження і відтворення серпанкових тканин, не стоять на місці і беруть активну участь у просвітницькій діяльності молодого покоління. Потрібно також сказати, що після початку повномасштабного вторгнення росії до України, ми почали більше звертатися до автентики і традиційної української культури, глибше почали усвідомлювати унікальність культурного надбання українського народу. З усього вищевказаного, можемо зробити висновок, що процес популяризації розпочався і, можливо, з часом ми зможемо простежити як підростаюче покоління із великим ентузіазмом продовжує давні традиції.

2 ТВОРЧИЙ ЗАДУМ БАТИКА «СВІТАНОК»

2.1 Ескізно-пошуковий процес творення мистецького задуму батика

Розробка ескізної частини є однією із найважливіших сходинок до виконання мистецького твору. Саме на цих невеличких начерках беруть початок всі ідеї, задуми та перевтілення автора.

Ескіз - це малюнок, попередній начерк певного твору чи виробу часто схематичний, на якому відтворена та чи інша ідея. Здебільшого ескізи виконуються графічним способом за короткий проміжок часу. Якщо говорити стисло, то ескіз - це пошук, кропітка робота художника над пошуками кращого варіанту для втілення власних унікальних ідей. Здебільшого ескізування на першому етапі роботи обмежується лише лінійним малюнком, пізніше у ході творчої роботи провідне місце займає пляма і тонове вирішення, і лише на останньому етапі повноправним інструментом може стати колір.

Розпочавши роботу над вибором теми магістерської роботи, ми однозначно вирішили, що це має бути щось світле, хороше, приємне, тому коли спало на думку дослідити серпанкову тканину, рівень її збереження та популяризації, ми остаточно визначили тематику. Тим паче, давно хотілося відвідати місцеву ткацьку майстерню, яка займається збереженням серпанку, доторкнутися до цієї унікальної тканини і спробувати власноруч поткати її на верстаті.

Відвідавши ткацьку майстерню «Серпанок», ми змогли власноруч доторкнутись до старовинного ткацького верстата, взяти до рук човник із лляною ниткою, спробувати на дотик неймовірну легку тканину, побачити старовинний і відтворений лляний одяг, проаналізувати орнаментику, нанесену на серпанок. Під враженнями від екскурсій, майстер-класу та попередньо опрацьованих наукових джерел десь на підсвідомому рівні в уяві вимальовувалися ескізи майбутньої роботи.

Найперші начерки роботи були створені ще тоді, коли навіть не була опрацьована джерельна база та ми не були ознайомлені наочно із серпанковою тканиною. Маючи поверхневе розуміння особливостей теми, яка звучала як «Світанок», ми відразу розпочали виконувати начерки.

На першому етапі хотілося пов'язати тему із надією на перемогу, відтворити той мирний, світлий «світанок», на який чекає український народ. Саме тому у перших ескізах у нижній частині є натяк на дим, зруйновані будинки, пролиту кров, але все це тут відходить на другий план, ніби розчиняється, поступово зникає. Центром композицій є сонце, інтерпритоване розташуванням кругів різних масштабів. Ще з початкових ескізів з'явився задум ввести у композицію орнамент, який зустрічається в усіх начерках у найрізноманітніших варіаціях. Бачимо ритмічні орнаментальні смуги, що поєднані із сонячними кругами. На одному із ескізів вони поєднуються із птахами. Голуби, ніби злітають із неба, до зраненої української землі, щоб принести їй мир і світлий світанок. На іншому ескізі, вони кружляють по сонячному колу, де центральним елементом є орнамент. В такому баченні хотілося відтворити серпанок, як щось світле, чисте, мирне. Пізніше у графічному вирішенні з'являються ідеї палімпсесту, накладання орнаменту великого розміру на сонце.

Після того, як у нас була накопичена досить велика кількість матеріалів досліджень та польових розвідок (список наукових джерел, фото, відео, інтерв'ю), творчий задум дещо змінився, але основою став попередній начерк із орнаментом по центру та голубами, які кружляють навколо сонця. Для того,

щоб робота була більш дотичною до теми дослідження, потрібно було б трохи детальніше уявити картину світанку на Поліссі, передати весь колорит і атмосферу. Сонячні кола збільшили. Переглянувши певну кількість джерел, вирішили взяти за основу не голуба, а саме жайворонка. По-перше, він поширений на Поліссі, по-друге, з поміж інших птахів, він першим прокидається на світанку і починає свої співи; інші птахи ще сплять, коли його пісня вже лунає, по-третє-це один із небагатьох птахів, який співає у польоті. У нижній частині вирішили зобразити поле льону, адже саме він є фундаментом виготовлення серпанкових тканин. Відразу була думка, відтворити льон на етапі досягання, коли він стає придатним для виокремлення волокна. Саме тому у більшій частині ескізної бази льон зображено у коробочках. Ця ідея розвивалася у великій кількості начерків та замальовок. Були також спроби зобразити льон у період цвітіння. Змінювалася кількість птахів та їх локалізація, трансформувалися сонячні кола та ритми орнаментів, але незмінним залишалося бажання створити для глядача враження справжнього Поліського світанку, закарбувати усі відомості про цю автентичну унікальну родзинку Рівненщини в одній роботі. З усієї проробленої на той час ескізної бази було обрано один найбільш вдалий варіант, за яким було вирішено виконати пробний варіант майбутньої роботи.

У результаті виконання пробного варіанту ми дійшли до таких висновків:

Ідея, безперечно, відтворює легкість, прозорість серпанку, з першого погляду зрозуміло, що це світанок, але поки композиція не зовсім чітко окреслює сам задум, не зовсім зрозуміло що є основним, а що доповнює зміст. Було прийнято такі рішення: варто більше увагу зацентувати на інтерпритації квітів льону у композиції, дати їм більше простору, приблизно 2/3 композиції, сонячні кола зробити дещо асиметричними, більше пов'язати із льоном, силуети птахів зменшити, висвітлити, надати їм другорядну роль, не робити їх чіткими, а дати лише натяк на них. Для того щоб із-поміж великої кількості елементів виділити щось основне, на чому триматиметься композиція, було вирішено прозору орнаментику, яка разом із батиком мала б утворювати

плановість у картині, виділити на контрасті. Стебла льону зробили більш темними, насиченими, щоб орнамент прочитувався і вийшов на передній план. На цьому етапі були спроби інтерпритовано додати блакитний колір на коробочки льону, хоча й насправді вони ористо-сіро-коричневі. Покривши роботу орнаментами, знову простежили розбитість та невизначеність композиції. Світло-тінь та об'єм коробочок льону, не давав чіткого розуміння ідеї. Проаналізувавши великий об'єм проробленої роботи, зрозуміли що поле льону потрібно відтворити більш схематично, плямою, аплікативно. Коробочки залишили десь вдалині, де-не-де, а блакитні групи квітів зайняли провідну роль у композиції.

Ось і зупинилися на остаточному варіанті, гармонійній цілісній композиції, яка з точністю відтворювала ту ідею, яка, здавалося, лише жевріла у наших думках на початку довгих ескізних пошуків (Дод.). Саме одна із найперших ідей стала провідною і отримала шанс на втілення у матеріалі. За даним ескізом було виконано проєкт дипломної роботи батика «Світанок» (продовж. Дод.).

2.2 Колір та колорит як засіб вираження ідеї декоративного панно

Для здобувачів ОС Магістр спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація дуже важливо розвинути під час навчання необхідний рівень фахової кольорової культури. Мова йде про розуміння та вміння застосовувати закони кольорознавства на практиці, вивчення його впливу на психологічні якості, що також є досить важливою умовою для роботи у сфері мистецтва.

Пригадавши попередньо вивчені матеріали, варто наголосити, що колір - це насамперед характеристика наших відчуттів. Кольорам притаманні специфічні якості, зокрема лікувальні, обґрунтований їх вплив на людський організм на фізіологічному та психологічному рівнях. Ми звернули увагу також і на асоціативність кольору, адже у підсвідомості кожного з нас певний відтінок має свою вагу, температуру, фактуру, навіть смак і аромат, тобто викликає певні емоції. Колорит - це певне співвідношення кольорів, їх взаємодія, синтез. Він вважається одним із найвагоміших засобів емоційної виразності художнього твору.

Обираючи кольорову гаму кваліфікаційної роботи, ми насамперед хотіли, щоб це було надзвичайно гармонійне поєднання кольорових співвідношень. Хотілося, щоб цей твір торкався до найтонших струн людської

душі, давав можливість відчувати ту легкість, прозорість, чистоту серпанкової тканини, що нагадує напівпрозорий туман на світанку.

Кольорова гама даної роботи взяла свій початок ще з перших ескізних пошуків. Безумовно, композиційна побудова трансформувалася і не один раз, але відтінки відразу знайшли своє місце в ідейному задумі автора, лише у процесі розробки були доповнені і стали більш насиченими та виразними. Проаналізувавши колористичне вирішення батика «Світанок», можна помітити, що у роботі застосовано компліментарні кольори. Цікаво, що оптичне змішування компліментарних кольорів приводить до формування психологічного відчуття ахроматичного кольору (чорного, білого, сірого). Як уже відомо, серпанкова тканина, як і вранішній легкий туман на світанку мають саме білі чи сіруваті відтінки. Тому застосування компліментарних (взаємодоповнюючих кольорів) у магістерській роботі є дещо символічним. У даній композиції нюанси кольору мають особливе смислове навантаження. Кожен тон взяв на себе особливу роль - донести до глядачів ідею цього задуму-подумки перемістити їх у сонячний світанок Полісся, де поле блакитного льону покриває легка прозора пелена, що нагадує про унікальне ремесло, яке залишили нам предки, і саме його потрібно зараз зберегти і передати наступним поколінням.

У ідейному задумі творчої роботи гармонійно поєдналися контрастні, компліментарні, теплі і холодні, хроматичні і ахроматичні кольори та відтінки.

Верхня частина роботи має теплий колорит, світлі відтінки жовтого, жовто-оранжевого подекуди підкреслені більш насиченими акцентами. Ні для кого не секрет, що цей колір символізує тепло, радість, сонце. При пошуку потрібних кольорових співвідношень, ми вирішили не додавати надто яскравих плям, не вводити рожевих чи червоних вкраплень, щоб не порушити ідейний задум. Контрастною до світлої верхньої частини є темно-зелена нижня. Зеленкавий тон переливається синіми, коричневими, фіолетовими відтінками, але немає виразних світлих елементів. Низ батика досить темний, у порівнянні із верхом. Суцвіття льону зображено площинно, блакитний колір ритмічно

переходить із одного відтінку до іншого. Стебла та коробочки стиглого льону мають сіро-зелене забарвлення, яке перегукується з іншими кольоровими плямами текстильного панно. Таким чином навіть на контрасті із теплим жовтим, сіро-зеленкаві стебла підпорядковуються іншим елементам. Дві вертикальні бокові площини складного світло-сірого відтінку, який доповнює деякі барви композиції, і пов'язує витинанку із тлом. Власне витинанки є білими, напівпрозорими, із сіруватим забарвленням. Ці властивості виразно окреслюють ідейний задум.

Отже, розробка проєктної частини у кольорі - це особлива сходинка на шляху до виконання дипломного твору. Важливо підібрати та проаналізувати колорит, щоб робота виражала задум з тої точки зору, з якої він отримав початок. Почуття, емоції та враження, які отримують глядачі, великою мірою залежать саме від забарвлення, яким художник наділяє твір, тому, щоб досягти бажаних результатів варто приділяти особливу увагу колористичним варіаціям.

2.3 Створення проєкту за форескізом

Композиція в образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві - це взаємодія окремих елементів твору, що створює у глядача враження єдності, цілісності та цілковитої гармонії. Композиційні правила засновані насамперед на принципах сприйняття людиною навколишньої дійсності. Серед основних елементів композиції традиційно виділяють крапку, лінію і пляму. При побудові композиції для мистецького твору, художнику потрібно піднятися на певну кількість сходинок, щоб досягти бажаної мети. Шлях розпочинається із вибору теми та ідеї, пізніше обирається сюжет. Після цього розпочинається ескізно-пошуковий процес у графічному вигляді, саме тут потрібно знайти вдале розташування та форм, фігур чи елементів, визначитися із манерою та характером твору. Обов'язково слід враховувати правила композиції, такі як: цілісність, єдність форми і змісту, співрозмірність елементів між собою, наявність композиційного центру та підпорядкування йому другорядних частин. Важливим аспектом композиційної побудови є рівновага, адже частини композиції мають гармонійно співпрацювати між собою.

Проєктуючи власну кваліфікаційну роботу, дуже важливо максимально і грамотно застосувати всі закони, правила та прийоми композиційної побудови.

При пошуку вдалого художнього образу для творчої роботи, довелося пройти чималий шлях для досягнення бажаних результатів. Як і було вказано вище, композиційна ескізно-пошукова робота була різноманітною, але тема лишалась незмінною. Був виконаний форескіз ескіз, який пізніше втілюється у проєкті дипломної роботи (продовж. Дод.).

Під час зорового аналізу роботи, перше, що потрапляє у поле зору-це орнаменти розташовані по плановості ближче до глядача. Погляд відразу ж зупиняється на орнаментованих напівпрозорих смугах. У таке трактування ми заклали певний сенс : смуги одночасно нагадують і ранковий легкий туман, і напівпрозору пелену, все те, що однойменно зветься серпанком. Усі орнаменти взяті із зразків поліського серпанкового ткацтва.

Після виникнення певних асоціацій глядач мимоволі повинен дізнатися про що говорить автор. За легкою серпанковою завісою відривається ціла історія із натяків. У центрі батика розташоване поле льону. Воно займає значну частину композиції, приблизно $1/2$, і саме тому, що льон-це складова серпанку, без нього не було б цієї унікальної тканини, яка вже стала феноменом. Не випадково поле змальоване у темних зелених відтінках, а на ньому видніються блакитні площини. Очевидно, вранці поля мають саме такий вигляд, тому щоб створити враження світанкової пори, потрібно було врахувати цю деталь.

Осягнувши блакитні площини, які поволі зникають до країв, погляд переходить все далі. Тепер можна побачити стебла і коробочки, такі, що нагадують льон із якого виготовляють волокна. Дослідивши процес виготовлення серпанку, стало доречним, застосувати у композиції стилізацію стиглого льону. І зрозуміло чому, адже для підготовки пряжі етап дозрівання рослини є основним. Тепер відкривається цілісна картина, де на небосхилі з'являється сонце, яке виграє першими лагідними промінчиками. Неозброєним оком видно, що квіти тягнуться до сонця, до тепла та світла. Уважніше придивившись, можна розгледіти ледве помітні силуети птахів, приглушеного білого забарвлення. Їх символіка подвійна: це і птахи, які прокидаються найшвидше і своїм співом віщують про ранок, а з іншої сторони це згадка про

душі предків, які започаткували таке унікальне ремесло і хотіли б щоб нащадки зберегли його та передали із покоління в покоління. Нещодавно у вічність відійшла Уляна Петрівна Кот-видатна співачка, майстриня художнього ткацтва, знавець народних традицій Полісся. Її ткані рушники та легкі повітряні серпанки зберігаються у приватних колекціях та музеях світу. Її душа, ніби ці світлі птахи у композиції, завжди буде поруч із Україною, бо тут вона залишила по собі те, що не зникає і не забувається. Здається, душа Уляни Кот вічно житиме у кожному витканому нею серпанку чи рушнику [2, 17].

У підсумку можна сказати, що композиційно робота є відтворенням історії створення серпанкового полотна. Для цього було використано певний комплекс художніх засобів, за допомогою яких було досягнуто бажаних результатів. Побачивши серпанок, хочеться дізнатися його історію. Саме тому, під час споглядання цієї роботи, у алегоричному контексті бачимо цілісну розповідь. За створенням полотна заховано багато процесів, кропіткої праці, знань та незрадливої любові до цього ремесла.

3 ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ І СПЕЦИФІКА ВТІЛЕННЯ ТВОРЧОГО ЗАДУМУ

3.1 Вибір матеріалів та технік виконання холодного батику «Світанок»

У процесі втілення певного творчого задуму досить велику роль відіграють правильно підібрані матеріали та техніки. Для того, щоб цілковито втілити ідею автора, потрібно дуже уважно підбирати сировину для майбутнього твору та спосіб її застосування. Вдало поєднаний матеріал і техніка у взаємодії із гармонійною композицією ефективно впливають на почуття та свідомість глядача. У кожному з видів декоративно-прикладного мистецтва є свої особливі техніки та матеріали із різноманітним складом, фактурою та кольором. Варто наголосити, що у сучасному мистецькому просторі вибір сировини для втілення певної художньої роботи надзвичайно багатий. Щодо технологічних підходів, то їх теж з'явилося чимало, до того ж, маючи під руками стільки різних матеріалів, можна експериментувати над створенням власних цікавих технік.

Так як ми працюємо у техніці батик, варто коротко пригадати особливості та історію цієї техніки.

Розрізняють два види батику – холодний і гарячий. Гарячий батик-найстародавніший технологічний різновид розпису. Гарячим він називається

тому, що резерв використовується тільки в гарячому вигляді. Співвідношення зафарбованих і незафарбованих завдяки нанесенню воску фрагментів створює неповторний візерунок розпису. Існують простий і складний гарячий батик і розпис від плями [40, с.23,24].

На відміну від гарячого, холодний батик виник набагато пізніше, внаслідок розвитку знань у галузі хімії. Резервування здійснюється холодною сумішшю, яка, відповідно, й має назву «резерв» й розписується фарбами лише всередині резервних ліній. За їх допомогою кольори відокремлюються один від одного. При цьому кількість кольорів, використовуваних при розписі, практично не обмежена. На відміну від гарячого батика, цей спосіб не потребує видалення резерву після фарбування, він більш простий і безпечний, тому належить до найбільш популярних видів розпису тканини. Художня особливість холодного батика полягає в тому, що обов'язковим контуром є виразність лінії, її різкість або м'якість стилістично визначає акварельну або графічну спрямованість роботи [40, с.26] . Фарбування тканин шляхом резервування візерунка розігрітим воском, парафіном, смолою або іншими речовинами є одним із найдавніших способів. Воно було відоме у багатьох країнах, починаючи ще з Шумеру. Із збережених зразків-єгипетські коптські тканини із льону та вовни III-VIII століть з білим малюнком на синьому і червоному тлі. Прийоми гарячого батика побутували в Ірані, Вірменії, Азербайджані, Японії, Шрі-Ланці, Перу, африканських країнах. Відомо, що в VI столітті в Малайзії робили матеріал з кори дерева. Візерунки наносилися воском, зібраним у диких бджіл, а розфарбовувалися фарбою з червоного каменю (охрою) або сажею. Досить давній метод фарбування тканини в Китаї. Письмові джерела повідомляють, що ще в III столітті до н. е. народність мяо та деякі інші почали застосовувати воскову техніку для створення як індигових, так і різнокольорових тканин. Європейський спосіб роботи з воском має дуже віддалений від традиційного батика [50, с.5].

Техніка батика в мистецтві України зародилася від народної вибійки, розпису, писанкарства. 20 — 50-х рр. стали часом швидкого впровадження

виробництва розписних тканин на українських теренах. В Україні фаховою школою розпису тканин на поч. 60-х років ХХ століття є Львівська національна академія мистецтв. на початку 70-х років процес децентралізації привів до зменшення кількості цехів по розпису тканин. Тоді ж підвищився художній рівень більш дешевого промислового текстилю.

Наприкінці 80-х — початку 90-х років утверджується зародження образотворчого батикового малярства, розпис на тканині відстоює свою естетичну сутність. Український текстиль 90-х років об'єднує риси як монументальності, так і образотворчості, активно реагує на новітні тенденції вітчизняного та світового мистецтва, зокрема батику [50, с.6-7].

Найбільшого розквіту, художньої довершеності та виняткової технічної витонченості ця техніка досягла в Індонезії, деяких областях Центральної Яви й на прилеглих до неї островах. Саме індонезійський батик уплинув на розвиток цього виду мистецтва у всьому світі. У зв'язку із цим острів Яву традиційно прийнято вважати батьківщиною техніки батику [50, с.6].

При пошуку необхідних матеріалів ми зіткнулися із певними труднощами.

Довелося відвідати усі можливі крамниці, сконтактуватися із онлайн-магазинами, щоб знайти хоча б щось. Художніх матеріалів стало значно менше, адже їх як правило завозили з-за кордону. На жаль, і попит на фарби, резерви та інструменти для холодного батику не надто великий.

Акцентуючи увагу на магістерській роботі батику «Світанок», варто окреслити технологічну та матеріальну базу. Так як дану роботу ще спочатку було вирішено втілити у техніці батику, ми ретельно розпочали підбирати матеріали. Для цього нам потрібно було придбати тканину, резерви (речовини, що запобігають розтіканню фарби по тканині) та акрилові фарби для холодного батику. Здебільшого для холодного батику використовують такі види тканин: шовк, крепдешин, атлас, шифон. З усіх, які ми знайшли у крамницях, найбільше для передачі художнього образу нам імпонував шифон. Його легка та повітряна структура, додає невагомості роботі.

У процесі нанесення контуру найкраще користуватися скляною трубочкою, щоб резерв рівномірно розподілявся по тканині. Крім цього способу існують також інші. Контур можна наносити пензлем, також існують готові контури із спеціальним зрізним ковпачком. Мінуси двох останніх способів полягають у тому, що захисна речовина наноситься нерівномірно та процес її нанесення важко контролювати. Основний спосіб, яким ми користувалися-це нанесення трубочкою, деякі деталі підкорегували пензлем.

Для того, щоб підібрати потрібні фарби, варто було визначитися із основними кольорами батика. При художньому розписі тканин зазвичай користуються аніліновими барвниками або ж акриловими фарбами для тканин.

Ми вирішили працювати акриловими фарбами. Так як деякі з них уже були у нашому запасі, придбати довелося лише декілька кольорів. Використовували рідкі барвники для розпису шовку та більш густі, призначені для різних видів тканин. Такі фарби ми розводили водою.

Щоб виконати витинанки на передній план, купили звичайне агроволокно. Попередньо купували схожий матеріал у текстильному магазині, але він виявився надто крихким, що унеможливило виконання якісних витинанок. Агроволокно, таке ж прозоре, як нетканка, але дещо міцніше.

Крім тканини, потрібно було ще придбати макетний ніж. Ми обрали такий, що має змінні насадки. За допомогою них, легко працювати з деталями орнаментів.

При підборі матеріалів ми скористалися попереднім досвідом, адже раніше зробили пробний варіант, щоб краще зрозуміти, які матеріали варто застосовувати. Така практика дала можливість уникнути непередбачуваних моментів та помилок.

3.2 Основні технологічні етапи в процесі виконання роботи

Підібравши всі необхідні матеріали для виконання батика, ми розпочали працювати над творчою роботою. Першою сходинкою стала розробка картону у натуральний розмір роботи 1, 05 м /1, 24 м. Спочатку був створений графічний начерк, усі лінії були обведені чорним маркером. Куплену тканину випрала теплою водою із мильним розчином, щоб зняти апрет і приступили до натягування тканини на раму. Після цього закріпили картон із внутрішньої сторони рами до тканини та перенесли контур простим олівцем на шифон. Підготовчий етап було завершено. Облаштувавши комфортне місце для роботи, скорегувавши освітлення за допомогою настільної лампи, розпочали наносити резерв по контурах. На початковому етапі було наведено контури на половині полотна. Ще два дні знадобилося, щоб нанести резерв повністю. Пізніше опрацювали площини льону фарбою, застосувавши різні відтінки блакитного. Згодом промалювали сонце та світлі бокові частини. Наступним етапом було опрацювання темно-зеленої частини поля, завершивши її, густою акриловою фарбою навели ледве-помітні силуети птахів. Батик було завершено.

Трохи пізніше виконали олівцем шаблони витинанок на картоні. Прикріпивши поверх агроволокно, почали робити прорізи орнаментів.

Приблизно тиждень, покроково працювали над орнаментикою. Ще один крок-підготовка планок для кріплення орнаментів. Зверху та внизу роботи прикріпили планки, на яких розмістили смуги. Робота була завершена, залишилось лише вирішити питання із її кріпленням.

Обдумуючи процес виконання батика, варто зауважити, що ця техніка досить нелегка та непередбачувана. Для того, щоб виконати якісний виріб, слід грамотно спланувати усі етапи роботи, а ще краще зробити пробний матеріал. Втілюючи свій задум у матеріалі нам довелося пройти певну кількість сходинок, щоб довершити виріб. Весь шлях зародився з ескізування, пізніше був виконаний проєкт і картон у натуральний розмір роботи. До речі, від правильності і чіткості виготовлення картону значно залежить якою буде робота у фіналі, тому варто уважно збільшувати композицію у масштабі та пропорціях. Підбір матеріалу теж є надважливою складовою, ми зіткнулися із нестачею матеріалів і дізналися, що техніка холодного батика наразі занепадає. Через це довелося робити пробний варіант, щоб оцінити якість матеріалів, які ми придбали із залишків. Звичайно, купуючи фарби навряд чи знайдеш усі ті відтінки, які потрібні, тоді на допомогу приходять знання із кольорознавства.

Так як раніше витинанкою ми не займалися, потрібно було також випробувувати матеріали та інструменти. Звернемо увагу і на важливість оформлення мистецького твору - фінальної сходинки нелегкого шляху. Допоміжні деталі не повинні відволікати увагу від роботи, а лише підкреслювати ідею та неповторність певної художньої роботи.

Отже, на завершення можна підсумувати, що виконання магістерської роботи важливий і нелегкий процес. Для того, щоб роботу виконати якісно, варто обов'язково перевірити усі наявні матеріали та інструменти, а ще краще зробити пробний варіант.

3.3 Економічне обґрунтування собівартості магістерської роботи.

Без сумніву, кожен мистецький твір має бути оцінений як із чуттєвої сторони, так і з матеріальної. Виконуючи певну роботу, митець має враховувати і відповідну затратну частину, адже кожен твір потребує як духовної, так і певної матеріальної бази.

Обмірковуючи процес втілення творчого задуму, ми простежили за кількістю виконаних нами операцій та сумою затрат. Відомості про хід технологічного процесу, наявні в ньому матеріали та інструменти подані у Технологічній калькуляційній карті №1.

Технологічна калькуляційна карта №1

№	Виконувана операція	Матеріал	Інструмент
1	Виготовлення картону	Папір	Ножиці, лінійка олівець, маркер
2	Виготовлення шаблонів орнаментованих смуг із картону	Папір	Ножиці, лінійка олівець, макетний ніж
3	Підготовка тканини	Шифон	Миска, господарське

			мило
4	Натягування тканини	Шифон	Степлер
5	Перенесення контуру на тканину	Шифон, натягнутий на рамі	Кнопки, олівець
6	Нанесення резерву	Тканина шифон, резервуюча речовина	Скляна трубочка
7	Малювання на тканині у техніці холодного батика	Шифон, акрилові фарби для тканин	Пензлі
8	Зняття батика із робочої рами, натягування на раму для оформлення	Батик, дерев'яна рама	Степлер
9	Виготовлення орнаментованих смуг у техніці витинанки	Агроволокно	Макетний ніж
10	Оформлення творчої роботи	Батик, витинанки, планки, цвяхи	Молоток

Дані про матеріал, сировину - витратні дані матеріалу можна розглянути у таблиці Кошторис магістерської творчої роботи.

Кошторис магістерської творчої роботи

Розміри роботи	Одиниці вимірювання
Робота без оформлення	1, 05 м /1, 24 м
Робота з оформленням	1, 05 м/ 1, 24 м
Вага роботи без доповнюючих деталей	г
Вага роботи з деталями	г

Витрати:

Матеріали	Кількість	Ціна
Тканина шифон	1,30 м	156 грн

Агроволокно	2 м	60 грн
Акрилові фарби	6 шт	589 грн
Резерв	2 шт	330 грн
Скляна трубочка для резерву	1 шт	100 грн
Ніж макетний	1 шт	259,50 грн
Скоби для степлера	1 упак.	25 грн
Дерев'яна рама	1 шт.	500 грн
Соснові планки	2 шт.	100 грн

Загальна сума витрат: 2119, 5 грн.

ВИСНОВКИ

- Ще з давніх-давен українська земля славиться унікальними культурно-мистецькими здобутками. Кожен із регіонів України зберігає свій неповторний шарм, в якому закарбована наша національна ідентичність. Ткацтво, гончарство, вишивка, декоративний розпис, художнє різьблення, лозоплетіння, ковальство, народна іграшка, писанкарство і це ще далеко не весь список того, чим відомі українські землі.
- Кожен із регіонів має свої цікаві особливості, але саме Рівненське Полісся вирізняється багатим різноманіттям культурних явищ та традицій. Велика кількість рік, боліт і лісів створили сприятливі умови для вирощування льону і тим самим для розвитку ткацького ремесла. Можна довго говорити про ткацтво і вишивку Рівненського Полісся, але найяскравішим явищем цього регіону і, зокрема, Дубровиччини, безумовно, є серпанок. Надтонка унікальна тканина, процес виготовлення якої потребує кропіткої підготовки та великих зусиль, а кількість збережених «серпанкових» виробів просто вражає. Столиця поліського серпанку, як тільки не називають с. Крупове, яке є батьківщиною зародження серпанкового ткацтва. Інтерес до збереження особливого ремесла останнім часом

зростає, що дає надію на те, що серпанкове ткацтво таки можна зберегти, популяризувати та передати наступним поколінням.

- Серпанкове ткацтво популярне у ХХ-на поч. ХХІ ст. Виділяються такі центри серпанкового ткацтва, як с. Крупове на півночі Рівненщини, а також Центр дослідження і відродження Волині на півдні Рівненської обл., який займається відтворенням серпанку. Серпанкове мистецтво відоме, але саме зараз у наш час воно набуло нового звучання. І с. Крупове і м. Радивилів сприяють пізнанню цього мистецтва.
- Ткацька майстерня «Легенди Волині», що знаходиться у м. Радивилів є родзинкою півдня Рівненщини. Із різних куточків України сюди приїздять люди, які, можливо, дійсно і не зовсім знані на серпанку, але всі охочі можуть познайомитися із особливостями цієї тканини. Етнопарк «Ладомирія», який займається відтворення серпанкового ремесла є більш доступним і популяризує це мистецтво.
- У процесі дослідження обраної теми першим етапом нашої роботи став пошук та аналіз літератури, наукових джерел, що висвітлюють особливості поліського серпанку та відомостей про осередки серпанкового ткацтва на Рівненщині; наступним обов'язковим кроком стало візуальне ознайомлення із своєрідністю відтворення серпанкових тканин у місцевій ткацькій майстерні Радивилівщини «Легенди Волині»; згодом ми почали розробляти графічні ескізи, на основі яких, виконали проєкт кваліфікаційної роботи на планшеті; у результаті аналізу накопиченої літератури та матеріалів польових розвідок виконали роботу у матеріалі (батик) відповідно до проєкту кваліфікаційної роботи.
- Відвідавши ткацьку майстерню «Серпанок», ми змогли власноруч доторкнутись до старовинного ткацького верстата, взяти до рук човник із лляною ниткою, спробувати на дотик неймовірну легку тканину, побачити старовинний і відтворений лляний одяг, проаналізувати орнаментику, нанесену на серпанок. Під враженнями від екскурсій,

майстер-класу та попередньо опрацьованих наукових джерел десь на підсвідомому рівні в уяві вимальовувалися ескізи майбутньої роботи.

- Композиційно робота є відтворенням історії виготовлення серпанкового полотна. Для цього було використано певний комплекс художніх засобів, за допомогою якого було досягнуто бажаних результатів. Побачивши серпанок, хочеться дізнатися його історію. Саме тому, під час споглядання цієї роботи, у алегоричному контексті бачимо цілісну розповідь. За створенням полотна заховано багато процесів, кропіткої праці, знань та незрадливої любові до цього ремесла.
- У ідейному задумі творчої роботи гармонійно поєдналися контрастні, компліментарні, теплі і холодні, хроматичні і ахроматичні кольори та відтінки. Цікаво, що оптичне змішування компліментарних кольорів приводить до формування психологічного відчуття ахроматичного кольору (чорного, білого, сірого). Як уже відомо, серпанкова тканина, як і вранішній легкий туман на світанку мають саме білі чи сіруваті відтінки. Тому застосування компліментарних (взаємодоповнюючих кольорів) у магістерській роботі є дещо символічним.
- При пошуку необхідних матеріалів ми зіткнулися із певними труднощами.
Довелося відвідати усі можливі крамниці, сконтактуватися із онлайн-магазинами, щоб знайти хоча б щось. Художніх матеріалів стало значно менше, адже їх як правило завозили з-за кордону. На жаль, і попит на фарби, резерви та інструменти для холодного батика не надто великий.
- Теоретична частина наукового дослідження може бути використана для написання статей, тез та розробки навчальної літератури. Практична частина наукового дослідження (а саме виконаний у матеріалі батик) може слугувати прикладом втілення ідеї автора засобами художнього текстилю, а також може бути представлений на виставках як відображення алегоричного образу феномену поліського серпанку.

- Наше дослідження даної теми має подальшу перспективу у майбутньому, адже у робочому процесі ми проаналізували, вивчили та комплексно описали рівень збереження та популяризації феномену поліського серпанку. Провели польові дослідження на базі ткацької майстерні «Легенди Волині» Етнопарку «Ладомирія», що знаходиться на Радивилівщині. У результаті ґрунтовної дослідницької роботи нам вдалося виконати творчу роботу, ідейний задум якої дійсно відтворює глибокий сенс, який повноцінно передає найхарактерніші риси феномену поліського серпанку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів, «Світ», 1993. 272 с. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/2412667/>
2. Береза Ю. Серпанкова душа Уляни Кот. Панорама. 2001. 21 груд. С. 11.
3. Богданов Г. Г., З. В. Захожай Еволюція матеріалів для одягу : навчальний посібник. К. :, 2009. 280 с.
4. Борейко Г. Д. Культурно-мистецьке життя Рівненщини у 50-60-ті роки ХХ століття : монографія ; М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне : [РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука], 2013. – 203 с.
5. Вахрамєєва Г. І. Сорочка в традиційно-побутовій культурі Волинсько-Рівненського Полісся. Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини (колективна монографія), упор. і наук. ред. проф. Виткалов В. Г. Рівне: ПП ДМ, 2010. – С. 42-51.
6. Виткалов С. В. Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини в науковій літературі місцевих краєзнавців. Народна творчість та етнологія, 2011. Вип. № 4. С. 82-87.
7. Гулей, О. В. Художнє ткацтво ХІХ - початку ХХ століття в контексті актуалізації навчання декоративно-прикладного мистецтва в сучасному навчально-виховному процесі. Теорія та методика навчання суспільних

- дисциплін : науково-педагогічний журнал. Сумський державний педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол.: М. Б. Євтух, В. С. Бугрій, Г. Ю. Ніколаї та ін.]. – [Суми] : СумДПУ [ім. А. С. Макаренка], 2018. № 1 (6). С. 26–30.
8. Дзьобак В. Деякі аспекти реконструкції «серпанкового одягу». Г.О. «Центр дослідження і відродження Волині». Народні художні промисли України: історія, сьогодення, перспективи. Київ, 2016. С. 249—253.
  9. Дудар О. Художнє ткацтво Полісся. Народні художні промисли України. Київ, 1979.
  10. Захарчук-Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Українського Полісся. Чорнобильщина. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 334с.:іл
  11. Інтерв'ю Наталії Пухи, ткалі Етнопарку «Ладомирія», записане М. Шлапчинською під час польових досліджень 26.03.2024 р.
  12. Інтерв'ю Наталії Мелих, екскурсовода Етнопарку «Ладомирія», записане М. Шлапчинською під час екскурсії 16.04.2024 р.
  13. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». К. : Либідь, 2005. 280 с.
  14. Качкан В. Сонце на поліському серпанку . Червон. прапор. 1986. С. 4.
  15. Ковальчук, Л. А. Мірошніченко-Гусак. Минуле і сучасне Волині й Полісся. Етнографічне музейництво в Україні і на Волині : наук. зб. Вип. 61 : матеріали П'ятої Волинської науково-етнографічної конференції, 27–28 квітня 2017 року, Луцьк, 2017. 228 с., іл. Режим доступу: <https://www.istvolyn.info/storage/uploads/4f4GFrHgXK8iW1r9TaS3UPvFXRU3xiFqRFAEu1ya.pdf>
  16. Костюк Л. К., Букайло У. А. Ніна Мусіївна Дем'янець : від ремесла – до творчості. Традиції поліського серпанку : іст.-краєзн. нарис. Рівне : М. Дятлик, 2015. С. 107–119.
  17. Костюк Л. Провідний центр «поліського серпанку» – село Крупове. Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини : колект. монографія : упоряд. і наук. ред. В. Виткалов. Рівне : М. Дятлик, 2010. С. 66–76.
  18. Костюк Л. К., Букайло У. А. Традиції поліського серпанку : іст.-краєзн. нарис : Рівне : М. Дятлик, 2015. 152 с.: іл. Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=11471>, <https://www.istvolyn.info/post/351>
  19. Котяш О. І. Лексика традиційного ткацтва у структурі сучасної говірки (на матеріалі текстів говірки села Залужжя Дубровицького району Рівненської області). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 68. С. 31–36.
  20. Крвавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посіб.: У 3 ч. Львів: Світ, 2005. Ч.ІІІ. 268 с.: іл.

21. Кузіна І., Черпак Л. Особливості виготовлення серпанкових тканин у Дубровицькому районі на початку ХХ ст. Наукові записки [Головний редактор О. Булига]. Рівне : видавець Олег Зень. 2010. Вип. VIII. С. 189-194. Режим доступу: <https://www.istvolyn.info/post/216>
22. Лашук Ю. П. Народне мистецтво Українського Полісся . Л., 1992. – 134 с.
23. Локшук І. Збереження та розвиток традиційного серпанкового ткацтва села Крупове – передумова для вдосконалення і збагачення творчих здібностей молоді. Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування та реалізації : матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції 18-20 травня 2006 р. Рівне : РДГУ, 2006. С. 159-162.
24. Локшук І. М. Осередки традиційного художнього ткацтва рівненського Полісся кінця ХІХ — початку ХХІ століття. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2014. № 7. С. 23-27. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2014_7_7.
25. Локшук І. М. Успадкування та збереження регіональних традицій майстернею історичного ткацтва «Легенди Волині». Радивилівщина крізь призму віків. Радивилівський історичний музей. 2014. С. 28-30.
26. Локшук І. Художні серпанкові тканини: проблема збереження та спроба відтворення сучасними майстрами. Вісник Львівської національної академії мистецтв 2017. Вип. № 34. С. 116-128. Режим доступу: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/34/116-128_Lokshuk.pdf
27. Никорак О. Радивилівський осередок ткацтва: відновлення традицій. Народознавчі зошити. 2020. № 4. С. 781-796. Режим доступу: <https://nz.lviv.ua/archiv/2020-4/5.pdf>
28. Никорак О. Українська народна тканина ХІХ-ХХ ст.: Типологія, локалізація, художні особливості / НАНУ. Ін-т народознавства. Львів, 2004. Ч.: Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України). 584 с.: іл.
29. Орел Л. Г. Поліський серпанок . Нар. творчість та етногр. 1980. № 5. С. 91–93.
30. Пономар Л. Г. Народний одяг Західного Полісся кінця ХІХ – початку ХХ ст. (за матеріалами картографування). Проблеми етномузикології. - 2011. - Вип. 6. - С. 97-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Petnomuz_2011_6_12.
31. Семак З. М. Текстильне матеріалознавство (волокна, пряжа, нитки): Навч. посібник. К.: ІДСО, 1996. 208 с.
32. Соловійова Ю. О., Мкртічян О. А. Українське мистецтво в історичному вимірі. Навчально-методичний посібник. Харків : Точка, 2017. 89 с
33. Тишкевич Р. Поліський серпанок . Наукові записки. Рівне: видавець Олег Зень. 2010. Вип. VIII. С. 287-294.

34. Тишкевич Р. «Поліський серпанок» у свідомості місцевих жителів. Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини [Упорядник і науковий редактор В. Виткалов]. Рівне : ПП ДМ, 2010. С. 58-65.
35. Тишкевич Р. Проблеми збереження матеріальної і духовної культури Полісся. Проблеми збереження матеріальної і духовної культури Полісся: мат. наук.-практ. конф. відп. за вип. К. Гомонець, Р. Тишкевич, С. Соколенко. Сарни, 1996.
36. Українець А. Виготовлення серпанкового полотна на Рівненщині. Збірник наукових праць Державного наукового центру захисту культурної спадщини від технологічних катастроф. Київ, 2012. Вип. І. С. 109—126.
37. Українець А. Дубровицькі серпанки. Велика Волинь: минуле й сучасне. Хмельницький-Ізяслав-Шепетівка, 1994. С. 378-379.
38. Українець А. Народний одяг мешканців Рівненщини (Короткий історичний огляд). Наукові записки: 100-річчю музейної справи на Рівненщині присвячується. Рівне, 1996. Т. І. С. 95-102.
39. Щербаківський В. Українське мистецтвою . К.: Либідь, 1995, с.118,119.
40. Батик : Навчально-методичний посібник до вивчення курсу «Батик» із дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво» з практикумом у навчальних майстернях для студентів IV курсів у галузі знань 0202 Мистецтво за напрямом підготовки 6.020205 – Образотворче мистецтво. Касьян Т.К. Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. 68 с.
41. Всеукраїнська науково-практична конференція : програма [«Проблеми збереження і популяризації національних традицій серпанкового ткацтва в сучасній Україні»], (Рівне 11-12 вересня 2015 року). Рівне : КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради, 2015. 8 с. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/153575738.pdf>
42. Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини (колективна монографія). Упор. і наук ред. проф. Виткалов В.Г. Рівне : ППДМ, 2010. 234 с.
43. Західне Полісся: історія та культура. Вип. 4. Володимирецький район Рівненської області . Рівнен. обл. держ. адмін., Рівнен. обл. рада, Рівнен. обл. краєзн. музей, Держ. наук. центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф ДАЗВ України ; [ред.-упоряд. А. Українець]. Рівне : Вид. О. Зень, 2012. 199 с. : іл.
44. Історія українського мистецтва : у 5 т., голов. ред. Г. Скрипник ; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. - Київ : [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України], 2006 - 2011.
45. Минуле і сучасне Волині й Полісся. Етнографічне музейництво в Україні і на Волині. Науковий збірник. Випуск 61. Матеріали П'ятої Волинської науково-етнографічної конференції, 27–28 квітня 2017 року, м. Луцьк. Упоряд. Є. І. Ковальчук, Л. А. Мірошниченко-Гусак. Луцьк, 2017. 228 с., іл. Режим доступу: <https://www.istvolyn.info/post/331>

46. Монографія про українське народне ткацтво. О. Шпак. Народна творчість та етнографія. 2006. № 3. С. 124-126.
47. Народна творчість та етнологія : №3 [голов. ред. Г. Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ : 2004. 126 с. Режим доступу: <https://nte.etnolog.org.ua/arkhiv-zhurnalu/2004-rik/3>
48. Полісся: Етнікос, традиції, культура. НАНУ. Ін-т народознавства. Полісько-Волинський народознавчий центр. Луцьк: Вежа, 1997. 264 с.
49. Полісся: мова, культура, історія: Матеріали міжнар. конф. Асоціація етнологів. НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології, Ін-т народознавства та ін. К., 1996. 468 с.
50. Посібник з основ розпису тканини. Холодний батик. Для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво». Укладач О.А. Половна-Васильєва – Дніпропетровськ, Акцент ПП, 2015. 31 с.
51. Проблеми збереження і популяризації національних традицій серпанкового ткацтва в сучасній Україні : програма всеукраїнської науково-практичної конференції, 11-12 вересня 2015 року, укладачі : Виткалов С.В., Васечко Ф.Ф. – Рівне : КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради, 2015. 8 с.
52. Семантика полотна у весільній, поховальній та поминальній обрядовості (за матеріалами Західного Полісся). Українська родина звичаї, традиції, обряди (збірник матеріалів наукової конференції III Міжнародного фестивалю “Берегиня”). Луцьк: Надстир’я, 1998. С.12-13.
53. Семантика рушника у весільній, поховальній та поминальній обрядовості (за матеріалами Західного Полісся). Берегиня, 2000. Ч.3. С.5-6.
54. Українське народознавство : навч. посібник за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва [та ін.]. Львів: Фенікс, 1994. 608 с.
55. Художні тканини Рівненського Полісся кінця XIX - XXI століття: питання історіографії. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. праць : голов. ред. В. Г. Виткалов. Рівне : РДГУ, 2010. С. 196-200.
56. Важливою, цінною рослиною вважався льон і в Давній Русі. Блог Ольги Яркової. Blogger.com: веб-сайт. URL: http://olga-jarkovaja.blogspot.com/2017/08/blog-post_10.html (дата звернення 13.07.2024).
57. Історія виникнення тканин. Стильні штучки. Блог учителя технологій Корольової Алли Лазарівни: веб-сайт. URL: <https://stylni-shtuchki.blogspot.com/2016/09/blog-post.html>(дата звернення 13.07.2024).
58. Історія виникнення тканин. Частина 1. Натуральні тканини. ХарківТекстиль: веб-сайт. URL: <https://textile.kh.ua/ua/a337397-istoriya-vozniknoveniya-tkanej.html> (дата звернення 13.07.2024).
59. Історія льону. Lintex: веб-сайт. URL: https://lintex.com.ua/uk/index.php?route=information/news&news_id=5 (дата звернення 13.07.2024).

60. Історія льону. Оксенія style: веб-сайт. URL: <https://www.oksenia-style.com.ua/istoriya-lonu/> (дата звернення 13.07.2024).
61. Місце лляної тканини в історії. Linen plus : веб-сайт. URL: <https://linenplus.com.ua/ua/a318434-mesto-lyanoj-tkani.html> (дата звернення 13.07.2024).
62. Традиція серпанкового ткацтва у с.Крупове Дубровицького району. РОЦНТ: веб-сайт. URL:<https://rocnt.com.ua/?p=1155> (дата звернення 13.07.2024).
63. У Сарнах на Рівненщині відкрили етноцентр "Полісся" з 3D-туром. Суспільне Рівне: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/rivne/870891-u-sarnah-na-rivnensini-vidkrili-etnocentr-polissa-z-3d-turom/> (дата звернення 13.07.2024).